

ภูมิปัญญาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทเขิน ไทลื้อ และลาหู่ ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านดู่ จังหวัดเชียงราย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางดนตรีในเชิงสังคม วัฒนธรรมและค้นหาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อและลาหู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านดู่ จังหวัดเชียงราย โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomusicology) ผู้ร่วมกระบวนการวิจัย ได้แก่ นักดนตรี และปราชญ์ชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีและมีประสบการณ์ในการเล่นเครื่องดนตรีของเผ่าตนไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 8 คน นักวิชาการดนตรีท้องถิ่น จำนวน 8 คนและผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านเขตเทศบาลตำบลบ้านดู่ จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ อุปกรณ์บันทึกภาพและเสียง ตารางแผนงานการเก็บข้อมูล สมุดโน้ตเพลง การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบเดี่ยวและกลุ่ม การสังเกต รวมทั้งการจัดกิจกรรมเสวนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน ใน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านดอยปู่ไข่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาติพันธุ์ลาหู่ และบ้านเหล่าพัฒนา ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีชาวไทลื้อไทเขินอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลด้วยเทคนิคเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย มีดังนี้ ภูมิปัญญาทางดนตรีประกอบการแสดงที่ปรากฏในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ได้แก่ ฟ้อนรำนก ฟ้อนมองเซิง และการขับเสนา กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อพบภูมิปัญญาดนตรีประกอบการขับร้อง ได้แก่ การขับลื้อ มีเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงร่วมกับการขับมีเพียงปี่ไม้ข่ม หรือ ปี่ลื้อ ซึ่งเป็นไม้ตระกูลไผ่ ขนาดเล็ก บทเพลงที่ใช้ในการขับลื้อ จะยึดถือเอาจากทำนองเป็นหลัก โดยช่วงขับลื้อสามารถเปลี่ยนแปลงเนื้อเพลงได้ตลอดตามแต่ปฏิภาณไหวพริบในการประพันธ์เนื้อร้องโดยฉับพลันขณะขับร้อง ส่วนภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ พบภูมิปัญญาด้านเครื่องดนตรี ได้แก่ หน่อ หรือแคน เต๋อซือโก้ย หรือ กีตาร์ลาหู่ แล็กซู่ หรือขลุ่ยไม้ไผ่ของลาหู่ และ กลองจระโก ทำจากไม้เนื้อแข็งขนาดใหญ่คว้านกลวงภายใน ลักษณะคล้ายกลองยาว

ผลการศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางดนตรีในเชิงสังคม วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเด็นปัจจัยที่ช่วยสร้างสรรค์แนวคิด พบว่า มีการนำแนวคิดในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของตนมาเผยแพร่ ถ่ายทอดออกมาเป็นกิจกรรมรื่นเริงทางดนตรี ด้านสถานภาพของนักดนตรี พบว่า นักดนตรีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป และเล่นดนตรีในช่วงที่มีเทศกาล บทบาทของดนตรีในเชิงอนุรักษ์ทางสังคม สื่อออกมาในลักษณะการบอกเล่าเรื่องราวประเพณีวัฒนธรรมในอดีต การแสดงประกอบนิยมนำตัวในชุดพื้นเมืองดั้งเดิม มีการประยุกต์รูปทรงบ้างตามสมัยนิยม แต่ยังคงอนุรักษ์รูปแบบการแสดง ภาษา การแต่งกาย ไว้ได้อย่างดีงาม วัฒนธรรมทางดนตรีที่ปรากฏในพื้นที่มีหลากหลายเหมือนในอดีต เนื่องจากขาดแคลนเครื่องดนตรี ขาดนักดนตรีที่มีความสามารถเฉพาะทางในเครื่องดนตรี การสืบทอดทางดนตรีจึงดำเนินไปอย่างไม่เป็นระบบ ไม่มีความต่อเนื่องจริงจัง ทิศทางในการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่เทศบาลบ้านดู่ ควรมีการดำเนินการจัดหาเวทีแสดงเพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างสม่ำเสมอ เป็นรูปธรรม และมีการจัดการเรียนการสอนองค์ความรู้ด้านดนตรีชาติพันธุ์ให้แก่เยาวชนในท้องถิ่น

แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ มีการรวมกลุ่มจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ วัฒนธรรมในท้องถิ่นโดยให้เยาวชนเป็นแกนนำ และมีผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสในชุมชน ตลอดจนชาวบ้านในชุมชนเป็นที่ปรึกษา เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้บุคคลภายนอกได้รู้จักอย่างกว้างขวาง มีการบันทึกบทเพลง และทำเป็นเอกสารให้ความรู้ประกอบ มีแผนงานและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมที่ถูกต้องตามหลักประเพณีให้กับเยาวชนในชุมชน และควรมีการจัดชั่วโมงเรียนปฏิบัติเครื่องดนตรี หรือขับร้องดนตรีชาติพันธุ์ให้กับนักเรียนในโรงเรียนที่มีเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ศึกษาอยู่

คำสำคัญ : การอนุรักษ์/ ชาติพันธุ์/ ดนตรี/ เทศบาลตำบลบ้านดู่

หัวหน้าคณะวิจัย

องอาจ อินทนิเวศ

สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ สำนักวิชา
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

อ.เมือง จ. เชียงราย 57100

Email : inthaniwet@gmail.com

Musical Wisdom of Tai Kheun, Tai Lue, Lahu in Bandu Municipality in Chiang Rai Province

Abstract

This research was the quality research by using the concept and the theory of ethnomusicology. The purposes of this research aimed to study musical wisdom of ethnic groups in the area, to study social and cultural preservation of the musical wisdom of ethnic groups in the area and to study the guidelines of the musical wisdom preservation of ethnic groups. The research instruments for collecting data consisted of recording equipments for recording pictures, sound, the table of the data collection plan, the guidelines for individual and group interview, and forum for public hearing. The data was collected by the field study in 2 villages in the area of Bandu Municipality, Chiangrai province consisted of Ban Doi Pu Kai village where having Lahu group and Ban Lao Pat Tha Na village where having many Tai Kheun and Tai Lue living there. The wisdom data was collected from musicians and the local wisdom experts in music who were accepted by people in the community. The in-depth interview, observation, forum were conducted and then the synthesis of the data was done by the community to recheck.

The findings of the study revealed that the musical wisdom of Tai Kheun that were found in the area were bird dance, "Mong Seung" dance, and Tai Kheun folk dance and the music used with the dance was "Krup Sern or Sern singing". The musical wisdom of Tai Lue found in the area was "Krup Lue or Lue singing". The musical instrument used while singing was "Mai Khom flute" or Lue flute which was small and made of bamboo. The song used in Lue singing depended on the melody and the content could be changed depended on the cleverness of the singers in creating the song simultaneously. The musical wisdom of Lahu were the musical instruments consisted of or "Nor", Lahu guitar or "Tersuekoy", bamboo flute or "Laekachui" and "Jako" drum which was made of wood and looked like the long drum.

In terms of the social and cultural preservation of musical wisdom of ethnic groups in the area were as follows; the factors enhancing the idea in creating the wisdom should be implemented by trying to present and to inherit their culture and tradition in the form of musical performances. The musicians went out of the village to work during not having any festival. Most of them stayed with their families and they are workers. The role of music in terms of the social preservation was presented in the content of music by presenting their own cultural activities. The costume in the performance was still original however it was a bit adapted to be modern. The dance form, language, costume and the other context were preserved to be the same as the original one.

The musical culture appeared in the area was not various as in the past because of the lack of musical instruments, and skillful musician, therefore; it caused problems in the musical inheritance of ethnic group because of the lack of seriously systematic and continuous inheritance. The guidelines for preserving ethnic group music wisdom in Bandu Municipality should be done by providing the stage for the ethnic groups to perform and publicize the art and musical wisdom of ethnic groups in Bandu Municipality regularly and obviously. The learning management should be provided for the youth in the area to study the musical wisdom continuously.

The strategies for preserving ethnic group music wisdom should be done as follows; organize the cultural conservation club in the local area by having the youth as the leader and the community leader, elder people and the general villager as the advisor, publicize the knowledge of ethnic group music to the public, record the songs and make the document to be the information for the public. The plan and the process for transmission the correct cultural knowledge for the youth in the community should be done. Moreover, the musical instrument and the ethnic singing should be taught for ethnic group young generations in schooling system.

Key Words: Preservation / Ethnic group / Music / Bandu Municipality

Head of Research Team

Ong-Art Inthaniwet

School of Social Sciences,
Chiang Rai Rajabhat University
Address : Chiang Rai
Rajabhat University,
Muang, Chiangrai 57100
Email : inthaniwet@gmail.com

บทนำ

วัฒนธรรมที่เป็นสิ่งขับเคลื่อนสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมทางดนตรี เนื่องจากดนตรีเป็นสิ่งที่เข้าถึงง่ายและเร็ว โดยการฟังจากสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ตลอดจนเทศกาลงานประเพณีทั่วไป ก็มักมีดนตรีที่ทันสมัยเปิดขับกล่อมผู้คนที่เข้ามาเที่ยวในงานนั้นๆ ทำให้ผู้ที่ได้รับฟังหรืออยู่ในสถานที่ เกิดความครึกครื้น สนุกสนานสบายใจ จนเป็นที่ชื่นชอบของหลายคนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน วัยรุ่นที่ได้เข้ามาศึกษาในสถานศึกษาที่มีได้เน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเท่าที่ควร การที่ได้เห็นวัฒนธรรมที่เป็นสากล หรือวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีบริบทต่างกัน ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นบ่อยจะกลายเป็นความคุ้นเคย และนานเข้าจะกลายเป็นเรื่องปกติในสังคมนั้นๆ และปัญหาที่จะเกิดตามมา คือ การเปลี่ยนแปลง และการหายไปของวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ดังเช่น อนาโตล โรเจอร์ เบิลดิเยร์ (2544: 81-108) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทรวบรวมโดย ศรีสวัสดิ อ่องสกุล และโยชิยุกิ มาซุฮาร่า เรื่อง สถานภาพวรรณกรรมไทเขิน ไทลื้อ และลัวะ ว่า “วรรณกรรมประเภทขับร้อง โดยเฉพาะเส็น (เพลงร้องของชาวไทเขิน) ยังไม่พบเห็นว่ามีกำนันที่กวีด้วยลายลักษณ์อักษรเป็นกิจจะลักษณะ เพราะส่วนมากช่างเส็นจะใช้ความจำประกอบกับโวหารไหวพริบปฏิภาณของช่างเส็นมาร้อง” นอกจากนี้ บุญช่วย

ศรีสวัสดิ์ (2547:100-103) ได้กล่าวถึง บทเพลงของชาวไทลื้อ ว่า เวลาแต่งงานนอกจากมีช่างขับและช่างเป่าปี่มาร้องเพลงให้แขกฟังในงาน เนื้อเพลงที่ร้องออกมานั้นล้วนแต่เป็นประโยคที่อ่อนหวานไพเราะ ทำความถึงปัญหาด้านานเดิมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยชายผู้ร้องจะฟังเสียงปี่ เนื้อเพลงคำขับที่ร้องในงานแต่งงาน มิใช่ร้องเพื่อการเกี้ยวพาราสี ขับส่งสอนคู่ผู้เมียหญิงชายเท่านั้น บางครั้งเป็นการร้องเพลงกล่าวถึงนิยายโบราณ คำอวยพร เวลาขับร้องเพลงขับมีช่างเป่าปี่ 2 คนคอยเป่าปี่ตลอดให้จังหวะอยู่ตลอดเวลา ผู้ร้องต้องใช้สติปัญญาของตนกลั่นเอาเนื้อเพลงออกมาโดยฉับพลัน

จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลและศึกษาถึงสภาพการณ์และแนวโน้มของปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านคู้ ซึ่งเป็นเทศบาลที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น มีตลาดสดขนาดใหญ่ สถานที่ท่องเที่ยว และเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จึงถือว่าเป็นพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรมแห่งหนึ่ง เนื่องจากมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ย้ายจากทางประเทศสหภาพเมียนมา และบางกลุ่มจากตอนใต้ของจีนเข้ามาพักตั้งรกรากอาศัยในเขตพื้นที่เพื่อทำงานรับจ้างเกี่ยวกับการเกษตร การค้าขาย และประกอบอาชีพรับจ้างต่างๆ ทั่วไป จึงถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมแหล่งหนึ่งในจังหวัดเชียงราย ด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบกับการเข้ามาอาศัยในชุมชนเมืองจึงอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการสูญหายของ

การแสดงรำวงไทเขิน

ภูมิปัญญาได้ ภูมิปัญญาด้านดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเทศบาลบ้านคูนัน ในการบรรเลง หรือขับร้องมีความคล้ายคลึงกันกับรูปแบบการสืบทอดของดนตรีในลักษณะพื้นบ้าน กล่าวคือ ดนตรีเหล่านี้จะไม่มีการบินทีกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่จะถ่ายทอดกันโดยการบอกเล่า “มุขปาฐะ” ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษาวิจัย “ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อ และลาหู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านคูนัน จังหวัดเชียงราย” เพื่อเติมเต็มความรู้ ความเข้าใจด้านดนตรี ศิลปวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิต และค้นหาแนวทางในการสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าวของกลุ่มชาติพันธุ์ให้คงอยู่ โดยคาดหวังว่าจะนำข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้มาบันทึกไว้ในรูปแบบแถบบันทึกเสียง และวีดิทัศน์และเก็บไว้เป็นทรัพย์สินทางภูมิปัญญาของชาติ และเป็นข้อมูลสำคัญส่วนหนึ่งในการขยายการศึกษาด้านดนตรีชาติพันธุ์วิทยาของประเทศไทยต่อไป

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ (ก) แนวคิดทางด้านดนตรีชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomusicology) เช่น งานของสุกรี เจริญสุข (2530: 38) ณรงค์ชัย ปิฎกักรัตน์ (2538: 5) อนรรฆ จรรย์ยานนท์ (2548: เอกสารประกอบการสอนรายวิชาดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์) ปัญญา รุ่งเรือง (2546: 11-12) เฉลิมศักดิ์ พิณฑุสรี (2538: 87-96) ปราณี วงษ์เทศ (2525:49-79) ยัป คูนท์ (Jaap Kunt, 1959: 1) ลิสต์ (George List, 1974: 353-377) เป็นต้น (ข) แนวคิดทางด้านภูมิปัญญา จากสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) และเว็บไซต์วิกิพีเดีย (ค) เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานวิจัยของนิรุตร์ แก้วหล้า (2554: บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่อง ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในเขตพื้นที่โครงการหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ สุนิษา สุทิน (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเดินจะคีของลาหู่ (มุขปาฐะ) กรณีศึกษา ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก ชูชาติ อินทพงษ์ (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมดนตรีของชาติพันธุ์ลาหู่ หมู่บ้านส้มป่อย ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก นิสากร กองมงคล (2549: บทคัดย่อ) “ขับลื้อ: กรณีศึกษาในอำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ธิดิพล กันตังค์ (2546: บทคัดย่อ) “กรณีศึกษาลักษณะทำนองปีขับลื้อ

บ้านนาข่าง เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เจตชนินทร์ จิรสันติธรรม (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ดนตรีชาวเขาเผ่ามูเซอ กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยหลวง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ และวิทยานิพนธ์ของช้างต้น กุญชร ณ อยุธยา (2544:บทคัดย่อ) เรื่อง ผู้หลู แคนน้ำเต้าของชาวลีซู : กรณีศึกษาบ้านคอยล้าน ตำบลลาวี อำเภอสรวย จังหวัดเชียงราย เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาภูมิปัญญา การอนุรักษ์ทางดนตรีในเชิงสังคม วัฒนธรรมและหาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อ และลาหู่ ใช้วิธีวิทยาการวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomusicology) โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. **พื้นที่การวิจัย** ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตเทศบาลตำบลบ้านคูนัน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อ และลาหู่ ตั้งถิ่นฐานอาศัยเป็นชุมชนถาวร และยังมีภารกิจไว้ซึ่งลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

2. **ผู้ให้ข้อมูลหลัก** จำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) นักดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ คัดเลือกแบบเจาะจงจากนักดนตรีอาชีพซึ่งได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้ที่มีภูมิปัญญาทางด้านดนตรีของตน และมีประสบการณ์ในการเล่นเครื่องดนตรีมาไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 8 คน (2) นักวิชาการดนตรีท้องถิ่น ประกอบด้วย อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย จำนวน 8 คน (3) ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านในเขตเทศบาลตำบลบ้านคูนัน 19 หมู่บ้าน จำนวน 2 คน

3. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล** ประกอบด้วย แบบสังเกต แบบการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม สมุดบันทึกข้อมูลสมุดโน้ตเพลง คอมพิวเตอร์ กล้องถ่ายภาพนิ่ง กล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหว และเครื่องบันทึกเสียง เก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งแยกเป็นหมวดหมู่ ดังนี้ (1) ข้อมูลด้านเอกสาร ประกอบด้วย สิ่งพิมพ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากฐานข้อมูลออนไลน์ เพื่อศึกษาแนวคิดในการวิจัยและเชื่อมโยงความรู้

(2) ข้อมูลด้านบุคคล ประกอบด้วย ผลการสัมภาษณ์นักดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้นำชุมชน และนักวิชาการดนตรี

ท้องถิ่น

(3) การเก็บข้อมูลภาคสนามใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มระหว่างการเดินทาง ร่วมกับคณะแสดงเพื่อบันทึกภาพการแสดงดนตรี รวมถึงการแสดงประเพณีประจำปี และข้อมูลจากการจัดเสวนากลุ่มในการประชุมประจำปีของชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาก่อนลงภาคสนามโดยศึกษาข้อมูลเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานทั่วไปทั้งด้านประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ดำเนินการสำรวจแหล่งชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านดู่เกี่ยวกับจำนวนหมู่บ้านและประชากรที่จะศึกษา สถานภาพและความเป็นอยู่ของนักดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ พร้อมเข้าพบและแนะนำตัวกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในท้องถิ่นและผู้นำชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภูมิปัญญาดนตรี เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม อย่างไม่เป็นทางการเพื่อเป็นข้อมูลในการอธิบายบริบทสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนการเดินทางร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งกับคณะแสดงเพื่อบันทึกภาพและเสียงการแสดงดนตรี รวมถึงการแสดงดนตรีในงานประเพณีประจำปี

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์สังเคราะห์และสรุปข้อมูล

จัดเสวนากลุ่มโดยการนำข้อค้นพบจากการวิจัยเข้าร่วมระดมความคิดกับการประชุมประจำปีของชุมชน จากนั้นมีการตรวจสอบข้อมูลกับผู้ร่วมกระบวนการวิจัยอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ได้แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

โดยมีระยะเวลาในการดำเนินการศึกษาวิจัยตั้งแต่ ตุลาคม 2555 ถึง กันยายน 2556

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาในประเด็นภูมิปัญญาทางดนตรี ทั้งดนตรีประกอบการแสดง และดนตรีประกอบการขับร้องของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจีน ไทลื้อและลาหู่ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาทางดนตรี และสรุปแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ฯ

ผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจีน ไทลื้อ และลาหู่

ก) กลุ่มชาติพันธุ์ไทจีน ไทจีน หรือ ไทจีน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศสหภาพเมียร์มา ไทย จีน และลาว (สปป.ลาว) เป็นส่วนมาก เคยตั้งอาณาจักรและมีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า พูดภาษาไทจีน ซึ่งเป็นภาษาในกลุ่มภาษาย่อยไทพายัพ จีนมีความหมายว่า “ผืน” ที่เป็นเช่นนี้เพราะแม่น้ำจีนนั้นไหลขึ้นไปทางเหนือ ไม่ได้ไหลลงไปทางทิศใต้เช่นเดียวกับแม่น้ำเมย ชาวไทที่อาศัยอยู่จึงถูกเรียกว่าไทจีน พวกนี้มีความสามารถ

นักดนตรีลาหู่กำลังเป่าโน เครื่องดนตรีลาหู่ในงานปีใหม่

ในการทำภาชนะเครื่องใช้จากไม้ไผ่ที่สานอย่างประณีตก่อนนำมาเคลือบด้วยยางไม้สีแดงจึงเรียกว่าเครื่องจีน แต่คนไทยเรียกเพี้ยนว่าเงิน ชาวไทจีน ปลูกบ้านบนเสาสูง หลังคาจั่วสูง นับถือกบและนาคเป็นสัญลักษณ์ของความสมบูรณ์ ยังมีร่องรอยในพิธีขึ้นกบขอฝนช่วงสงกรานต์และระบำนางนาค ที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมร่วมของอุษาคเนย์

กลุ่มไทเงินในเขตเทศบาลบ้านคู่นั้นได้อพยพเข้ามาในประเทศไทย ทางอำเภอแม่สาย และได้เดินทางต่อเข้ามาเพื่อรับจ้างประกอบอาชีพ ในตัวเมือง ประมาณปี พ.ศ. 2518-2522 มีการเข้ามาเช่าที่นาเพื่อทำนา และการเกษตรในเขตพื้นที่บ้านเหล่าพัฒนา จนมีรายได้พอที่จะสามารถซื้อที่ดินเป็นของตนเอง นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกลุ่มไทเงินขึ้นในหมู่บ้าน รวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวไทเงินอย่างต่อเนื่อง

ข) **กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ** ไทลื้อ คือ คนเชื้อสายไทยที่อยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย/สิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน เดินทางเข้ามาในประเทศไทยประมาณ 300 ปีมาแล้ว สำหรับกลุ่มไทลื้อในประเทศไทย แต่เดิมทะเบียนประวัติจัดอยู่ในกลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า (บัตรสีชมพู) หรือกลุ่มบุคคลบนพื้นที่สูง (บัตรสีฟ้า) ในปี พ.ศ. 2537 กระทรวงมหาดไทย ได้จัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวให้กับกลุ่มไทลื้อโดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา ปัจจุบันมีชาวไทลื้อในหลายจังหวัดทางภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงราย ในอำเภอแม่สาย อำเภอเชียงของ อำเภอเชียงแสน อำเภอพานซึ่งเป็นชาวไทลื้อที่อพยพมาจากจังหวัดลำปาง (ส่วนหนึ่งได้อพยพไปเมืองเชียงรุ่ง เมื่อเกิดสงครามไทยพม่า) เชียงใหม่ ในอำเภอสะเมิง อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน และจังหวัดน่าน

กลุ่มไทลื้อในเขตเทศบาลบ้านคู่นั้นได้มีการอพยพเข้ามาในจังหวัดเชียงรายพร้อมกับกลุ่มไทเงิน โดยเข้ามาทางอำเภอแม่สายเช่นกัน มีกลุ่มใหญ่อาศัยอยู่ในอำเภอแม่สาย ส่วนในพื้นที่บ้านคู มีพบในเขตพื้นที่บ้านเหล่าพัฒนาเช่นเดียวกันกับชาวไทเงิน แต่ตั้งกลุ่มบ้านเรือนแยกออกไปทางท้ายหมู่บ้าน มีการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างกลุ่มไทเงิน และกลุ่มไทลื้อเสมอๆ

ค) **กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่** ชนชาติ “ ลาหู่ ” มีมานานไม่ต่ำกว่า 4,500 ปี โดยชาวลาหู่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในธิเบต และอยู่ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ต่อมาได้ทยอยอพยพ

ลงมาอยู่ทางตอนใต้ของจีน โดยแบ่งออกเป็นสองสาย คือ ส่วนหนึ่งอพยพเข้ามาในแคว้นเชียงตุง ประเทศพม่า เมื่อ พ.ศ. 2383 และราว พ.ศ. 2423 ได้เข้ามาอยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทย โดยตั้งรกรากที่อำเภอฝาง จ.เชียงใหม่ เป็นแห่งแรก อีกส่วนหนึ่งได้อพยพเข้าไปในประเทศลาว และเวียดนาม ทั้งนี้ชนเผ่าลาหู่ได้แบ่งเป็นเผ่าย่อยอีกหลายเผ่า อาทิ ลาหู่ดำ ลาหู่แดง ลาหู่เหลือง ลาหู่ขาว ลาหู่ปะกิว ลาหู่ปะแกว ลาหู่เฮกะ ลาหู่ลาบา ลาหู่เซแล ลาหู่บาลา เป็นต้นปัจจุบันในประเทศไทยมีชนเผ่าลาหู่อาศัยอยู่ราว 1.5 แสนคน โดยกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ตามแนวชายแดนไทย - พม่ากว่า 800 หมู่บ้าน พื้นที่ที่มีชาวลาหู่อาศัยอยู่มากได้แก่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำปาง โดยเฉพาะตามพื้นที่ติดชายแดน ส่วนใหญ่แล้วชนเผ่าลาหู่ มักจะอาศัยปะปนกับชนเผ่าอื่น ๆ หรือคนไทย มีเพียงส่วนน้อยที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นหมู่บ้าน เผ่าลาหู่ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย คือ ลาหู่แดง ซึ่งมีการนับถือผี ส่วนลาหู่ดำหรือลาหู่เหลือง ก็มีการนับถือผีเช่นกัน นอกจากนี้เผ่าลาหู่ก็ยังมี การนับถือศาสนาคริสต์อีกด้วย ด้านวิถีชีวิตของชนเผ่าลาหู่ นั้นโดยปกติแล้วชนเผ่าลาหู่ชอบอาศัยอยู่บนที่สูง และเป็นชนเผ่าที่ไม่ชอบความวุ่นวาย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย เป็นชนเผ่าที่สามารถปรับตัวเข้ากับผู้คนได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าจะยังชีพด้วยการเป็นชาวนา ปลูกข้าว และข้าวโพดเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ลาหู่ก็ยังภูมิใจกับการเป็นนักล่าสัตว์ นอกจากนี้พวกเขายังเคร่งครัดกับกฎระเบียบของความถูกต้องและผิด ทุกคนจะตอบคำถามในพื้นฐานเดียวกับคนรุ่นเก่าชาวลาหู่เข้มแข็งต่อการยึดมั่นต่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและทำงานด้วยกันเพื่อยังชีพ

ชาวลาหู่ที่มาอาศัยอยู่ที่ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านคู่นั้นจังหวัดเชียงรายนั้นมีการอพยพเข้ามาประมาณ 50 ปี โดยมาตั้งรกรากบ้านเรือนในเขตพื้นที่บ้านดอยปู่ใจ ซึ่งมีลักษณะเป็นภูเขาสูงชัน โดยการนำของพ่อเผ่าปู่ใจ ปัจจุบันมีอายุร้อยกว่าปีแล้ว เป็นชาวลาหู่ จากนั้นมีลูกหลาน และคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยร่วมด้วยจึงทำให้หมู่บ้านใหญ่ขึ้น

2. ภูมิปัญญาทางดนตรี

กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภูมิปัญญาทางดนตรี ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านคู่นั้นแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทเงิน กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ และกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่

2.1 กลุ่มชาติพันธุ์ไทเงิน ภูมิปัญญาทางดนตรีของ

พี่น้องชาวไทยจีน บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลบ้านคู้ อำเภอเมือง กับชาวไทยจีน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ชาวไทยจีน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่ รัฐฉาน ประเทศสหภาพเมียร์มา ในพื้นที่เทศบาลบ้านคู้มีกลุ่มไทยจีนอาศัยอยู่อย่างถาวร ชุมชนพื้นที่บ้านเหล่าพัฒนาเป็นชุมชนที่แสดงออกทางวัฒนธรรมของตนเองอย่างชัดเจน ปัจจุบันมีการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกับหน่วยงานราชการอย่างต่อเนื่อง ภูมิปัญญาทางดนตรีที่ปรากฏในพื้นที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ดนตรีประกอบการแสดง และดนตรีประกอบการขับร้อง ดังนี้

1) ดนตรีประกอบการแสดง ได้แก่

(ก) ฟ็อนร่านาก หรือ ฟ็อนกินรีกินรา เป็นศิลปะการแสดงของทั้งชาวไทยจีนและชาวไทยใหญ่ การฟ็อนเลียนแบบการเคลื่อนไหวของกินนร ซึ่งเป็นอมมุขยาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ตามตำนานของชาวไทยใหญ่ ดนตรีประกอบการฟ็อนร่านาก หรือ ฟ็อนกินรีกินรา ใช้วงกลองกันยาว ประกอบด้วย กลองกันยาว ฉาบ และฆ้องโหม่ง กระสวนจังหวะในการตีกลองค่อนข้างเร็ว และมีเทคนิคลีลาในการตีให้เกิดเสียงที่แตกต่างกัน เช่น การตีทั้งฝ่ามือ นิ้วมือ เพื่อให้ได้เสียงที่หลากหลาย ฆ้องโหม่งใช้การตีเพื่อคงจังหวะอย่างสม่ำเสมอ และฉาบใช้การตีขัดจังหวะกับกลองและฆ้องโหม่ง

(ข) ฟ็อนมองเซ็ง เป็นเอกลักษณ์ของศิลปะการแสดงอย่างหนึ่งของชาวไทยจีน ใช้แสดงในงานบุญฉลองสมโภชและขบวนแห่ต่างๆ ในการฟ็อนมองเซ็งจะใช้ผู้หญิงแต่งกายด้วยเสื้อรัดรูปเอวลอยแขนสามส่วน มีสายหน้าป้ายข้าง มีผ้าโพกศีรษะ และนุ่งผ้าซิ่นตามแบบไทยจีน ดนตรีประกอบการฟ็อนมองเซ็ง ใช้วงกลองมองเซ็ง ซึ่ง คำว่า “มองเซ็ง” หมายถึง ฆ้องชุด ดังนั้นเครื่องดนตรีจึงประกอบไปด้วยกลองมองเซ็ง ฆ้องขนาดใหญ่และเล็กไล่เรียงกันไปจำนวน 5 – 9 ใบ และฉาบใหญ่

(ค) รำวงไทยจีน เป็นการแสดงที่ได้รับความนิยมมากของชาวไทยจีน เนื่องจากสามารถแสดงได้ทุกเพศทุกวัย และสามารถให้ทุกคนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมได้ รำวงไทยจีนมีลักษณะคล้ายการรำวงของไทย ผู้แสดงเป็นหญิงยืนล้อมกันเป็นวงกลม มีการแปรแถว และรำไปตามจังหวะของเพลง เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง ได้แก่ ซึ่งกลอง และเกราะไม้ไผ่ ร่วมกับการขับร้องเป็นภาษาไทยจีน คำร้องมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยจีน บทเพลงที่นิยมใช้ในการรำวงไทยจีน ได้แก่ เพลง รำวงประเพณี 12 เดือน เนื้อหาของบทเพลงจะกล่าวถึงวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยจีนในแต่ละเดือนในรอบปี (12 เดือน) ว่ามีกิจกรรมใดเกิดขึ้นบ้าง ดังนี้

เดือนสากล	เดือนไทเงิน	กิจกรรม
พฤศจิกายน	เดือนเก็ง	ประเพณีถวายผ้ากฐิน และทำบุญบูชาพระเจ้าหลวงระแงง
ธันวาคม	เดือนยี่	ประเพณีเข้าปริวาสกรรม และทำบุญทวงน้ำอ้อย
มกราคม	เดือนสาม	ประเพณีบูชาเทวดาหนองตุง
กุมภาพันธ์	เดือนสี่	ประเพณีอุปสมบทพระภิกษุ บรรพชาสามเณร
มีนาคม	เดือนห้า	ประเพณีไหว้พระธาตุเจดีย์หนองผา และเดือนแรมเลี้ยงเทวดาอารักษ์ตลาด
เมษายน	เดือนหก	ประเพณีแขวนกลองและขอน้ำฝน
พฤษภาคม	เดือนเจ็ด	ประเพณีไหว้พระธาตุ จดบังไฟจรวด และอ่านมด (กลอนยาว)
มิถุนายน	เดือนแปด	ประเพณีทำบุญเจดีย์ทราย 108 องค์ และประเพณีสืบชะตาเมือง
กรกฎาคม	เดือนเก้า	ประเพณีเข้าพรรษา และส่งพระเคราะห์เมือง
สิงหาคม	เดือนสิบ	ประเพณีชุมนุมอุโบสถครั้งใหญ่
กันยายน	เดือนสิบเอ็ด	ประเพณีตั้งธรรมหาป้าง หรือฟังเทศน์พระธรรมมหาเวสสันดรชาดก
ตุลาคม	เดือนสิบสอง	ประเพณีออกพรรษา ทำบุญตักบาตร (ตักเกียะ) และจุดบังไฟดอกไม้

2) ดนตรีประกอบการขับร้อง

ดนตรีประกอบการขับร้องของชาวไทเงิน ที่ปรากฏ คือ การขับเสนา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการขับร้องเพลงที่ใช้วิธีการคิดแบบฉับพลันขณะขับร้องของชาวไทเงินที่ได้รับการพัฒนามาในกลุ่มชาวไทเงิน หรือมีลักษณะคล้ายการขับซอในวัฒนธรรมล้านนา ผู้ขับเสนาจะเป็นชาย หรือ หญิง ก็ได้ จะขับเดี่ยวหรือขับเป็นคู่ก็ได้ มีเครื่องดนตรีประกอบ คือ ซึง เนื้อหาของบทเพลงกล่าวถึงเรื่องราวทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรม การบอกเล่าความเป็นมาของงานกิจกรรมที่กำลังขับเสนาอยู่ เช่น ขึ้นงานบ้านใหม่ งานบวช งานแต่งงาน บางครั้งมีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม เรื่องราวทางพระพุทธศาสนา การอบรมสั่งสอน หรือการเกี่ยวพาราตี ก็ได้เช่นกัน

2.2 กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีความโดดเด่นมากที่สุด คือ การขับลื้อ การขับลื้อเป็นการขับร้องเพลงพื้นบ้านของชาวไทลื้อ มีทำนองสำหรับขับร้องทำนองเดียว ช่วงขับลื้อสามารถเปลี่ยนเนื้อร้องหรือคั่นไปได้เรื่อยๆ โดยไม่มีข้อจำกัดตายตัว ในด้านความยาวของวรรค และไม่มีระบบจังหวะที่สามารถแบ่งเป็นห้องที่มีจังหวะนับ เท่าๆกันได้ แต่มักจะมีสัมผัสทางภาษาบ้างในคำลงท้ายเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงร่วมกับ

การขับลื้อ คือ ปี่ลื้อ ที่ทำจากไม้ไผ่ประเภทไม้ไผ่ขม มีขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน 1.5 เซนติเมตร ยาวไม่เกิน 45 เซนติเมตร เป็นเครื่องเป่าประเภทลิ้นอิสระเช่นเดียวกับปี่จุม แต่มีรูสำหรับบรรเลง 6 รู และมีรูนิ้วค้ำด้านหลัง 1 รู ขนาดของปี่ผันแปรไปตามระดับเสียงของช่วงขับ

การแสดงการขับลื้อเป็นวัฒนธรรมด้านดนตรีที่ชาวไทลื้อมีความภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง นอกจากภาษาการขับที่เป็นสำเนียงลื้อของภูมิภาคต่างๆ แล้ว เนื้อหาของบทขับ หรือ คร่าว ยังสามารถใช้เป็นการบอกเล่าเรื่องราว ความเป็นมาของไทลื้อได้อย่างชัดเจน จึงสังเกตได้ว่าในทุกงานประเพณีที่เป็นงานมงคลของชาวไทลื้อจะมีการแสดงการขับลื้อเสมอ

2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ดนตรีมีความสำคัญต่อพิธีกรรมและวิถีชีวิตของชนเผ่าลาหู่แซแล้ว เนื่องจากเครื่องดนตรีเป็นสิ่งที่ต้องใช้เป่าประกอบควบคู่กับพิธีกรรมต่างๆ เพราะลาหู่เชื่อว่าเสียงดนตรีนั้นจะสื่อถึงเทพเจ้าของลาหู่ หากไม่มีเครื่องดนตรี ก็ไม่สามารถจะทำพิธีกรรมนั้นๆ ได้ และนอกจากนั้นเครื่องดนตรียังให้ความสนุกสนานเป็นตัวดึงดูดให้ผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการเต้นจะก็ สำหรับภูมิปัญญาที่พบในปัจจุบันของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ นั้นจะอยู่ในรูปแบบของดนตรีบรรเลง ซึ่งปัจจุบันมีเครื่องดนตรีที่

ปรากฏ ได้แก่

(ก) แคน หรือ หน่อ ถือเป็นเครื่องดนตรีหลักของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ แบ่งออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่ แคนใหญ่หรือหน่อโกมา ใช้เป่าควบคู่กับพิธีกรรมต่างๆ แคนกลาง หรือ หน่อซ้อ เป็นดนตรีที่คนวัยกลางชอบเป่าและเต้นจะคี และแคนเล็ก หรือ หน่อแแกเหละ เป็นดนตรีจังหวะเร็วสนุกสนาน

เต๋อซ้อโก้ย กีตาร์ลาหู่

(ข) เต๋อซ้อโก้ย หรือ กีตาร์ลาหู่ มีลักษณะคล้ายกับกีตาร์ขนาดเล็ก มีสาย 6 สาย การบรรเลงจะหงายขึ้นใช้นิ้วมือทั้งสองข้างในการดีด ตัวเครื่องทำจากไม้เนื้อแข็งชนิดใดก็ได้ จึงด้วยลวด หรือสายเอ็น เพื่อเป็นสายสำหรับดีด การบรรเลงสามารถเล่นได้ตลอดไม่เกี่ยวกับพิธี และประเพณีใดๆ

(ค) แล็กซู่ หรือขลุ่ยไม้ไผ่ของลาหู่แบ่งออกเป็น 4 ชนิด คือ แบบ 1 รู 2 รู 4 รู และ 5 รู ตัวเครื่องทำจากไม้ไผ่หรือ ไม้เสี้ยน ใช้เป่าเล่นได้ทุกโอกาส ไม่จำเป็นต้องเล่นในเทศกาล

(ง) กลองจะโก ทำจากไม้เนื้อแข็งขนาดใหญ่คว้านกลวงภายใน ลักษณะคล้ายกลองยาว แต่มีขนาดสั้นกว่าด้านหน้า จึงด้วยหนังวัว หรือหนังควาย ยึดด้วยเชือก ใช้ตีในเฉพาะพิธีกรรมเท่านั้น

3. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางดนตรีในเชิงสังคมและวัฒนธรรม องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน มีดังนี้

1) การสืบสานภูมิปัญญาทางดนตรีจากบรรพบุรุษ ปัจจัยที่ช่วยสร้างความคิดในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์เกิดจากการนำเอาภูมิปัญญาความรู้ที่ได้จากบรรพบุรุษนำมาปรับใช้ให้เข้ากับยุคสมัยและถิ่นอาศัยปัจจุบัน (จังหวัดเชียงราย) นักดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ที่สามารถเล่นดนตรีในระดับที่สามารถออกแสดงเป็นอาชีพได้ล้วนเกิดจากการปลูกฝังและฝึกหัดมาตั้งแต่ยังเด็กตอนที่ยังอาศัยอยู่ในถิ่นกำเนิดเดิม เมื่อเติบโตและย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในจังหวัดเชียงรายจึงเกิดการรำลึกนึกถึงทักษะด้านดนตรีที่เคยศึกษาไว้แล้วนำมาผสมผสานความคิด

ความทรงจำในปัจจุบันเข้าไป เมื่อได้พบปะกันกลุ่มคนเชื้อสายเดียวกัน ยิ่งเกิดความรักและเห็นความสำคัญของภูมิปัญญานี้จึงมีการจัดกิจกรรมการแสดงขึ้นในหมู่คณะอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น หากมีชาวไทยเชื้อสายลาหู่ที่ใหม่ จะต้องมีการนำเอาการแสดงการขับเสนา และขับลือเข้ามาแสดงอย่างขาดมิได้ เช่นเดียวกับชาวลาหู่ที่ไม่ว่าจะย้ายไปทำงานที่ใด เมื่อถึงช่วงเทศกาลปีใหม่ของชาวลาหู่จะต้องกลับบ้านมาเพื่อร่วมกิจกรรมทุกปีส่งผลให้วัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เทศบาลบ้านดู่ ยังคงมีการดำเนินต่อไปเรื่อยๆ แม้ว่าปัจจุบันมีเพียงลูกหลานของนักดนตรีบางคนเท่านั้นที่ยังคงฝึกหัดเล่นเครื่องดนตรีแต่เป็นเพียงการเล่นเป็นงานอดิเรกเท่านั้น

สถานภาพและความเป็นอยู่ของนักดนตรี นักดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ดำเนินชีวิตแบบสังคมคนเมืองกล่าวคือ ออกไปทำงานในตอนกลางวันเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และค้าขาย มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 9,000-16,000 บาท ส่วนรายได้จากการเล่นดนตรีเป็นรายได้เสริม จะมีช่วงที่มีงานแสดงในช่วงเดือนตุลาคมถึงเมษายน ซึ่งจะมีรายได้จากการรับงานเล่นดนตรีประมาณ 2-3 งานต่อเดือนทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นมาอีกประมาณเดือนละ 1,000-3,000 บาท การฝึกซ้อมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการติดต่อให้ไปแสดงหรือในช่วงใกล้เทศกาลเท่านั้น หากเป็นช่วงที่ไม่มีเทศกาล นักดนตรีส่วนใหญ่ก็จะใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวตามปกติ ทั้งนี้จากการได้พูดคุยกับนักดนตรีส่วนใหญ่ได้บอกเป็นในทิศทางเดียวกันว่า ถึงแม้จะไม่ได้มาร่วมซ้อมกับเพื่อนๆ แต่เมื่อมีเวลาว่างก็ฝึกซ้อมเล่นเองอยู่ที่บ้านเพื่อไม่ให้ลืมทำนองเพลง และบางครั้งก็จะเตรียมบททำนองใหม่ไว้สำหรับงานในอนาคตด้วย

2) บทบาทของคนตรีในเชิงอนุรักษ์ทางสังคม เนื้อหาสาระของคนตรีมักพรรณนาถึงกิจกรรมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนการแสดงประกอบก็มีการแต่งกายในชุดพื้นเมืองดั้งเดิม แต่จะมีการประยุกต์รูปทรงบ้างตามสมัยนิยม แต่ยังคงอนุรักษ์รูปแบบการแสดง ภาษา การแต่งกายไว้ได้อย่างดีงาม นอกจากนี้เรื่องการอนุรักษ์ในเชิงการแสดงในงานรื่นเริงในสังคม ยังคงปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง เช่น ในงานปีใหม่ หรืองานเลี้ยงแต่งงานการนำเอาดนตรีพื้นบ้านของตนเข้ามาแสดงในงาน จะได้รับความนิยม และความพึงพอใจกับแขกที่มาร่วมงานมาก

4. อุปสรรคในการสืบทอดวัฒนธรรมทางดนตรีอย่างเป็นระบบ เกิดจาก 2 สาเหตุ คือ (1) กิจกรรมวัฒนธรรมทางดนตรีไม่หลากหลายเหมือนในอดีต เนื่องจากการขาดแคลนทั้งเครื่องดนตรีและนักดนตรีที่มีความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรีแบบดั้งเดิม ผนวกกับการปรับตัวเข้าหาวัฒนธรรมแบบสังคมเมืองของตัวเอง แนวทางดนตรีปัจจุบันจึงเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเดิมกับวัฒนธรรมใหม่เข้าด้วยกัน (2) การดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม ผู้ใหญ่ต้องทำงาน และเยาวชนต้องเข้ารับการศึกษาระบบของรัฐ จึงทำให้การเรียนการสอนด้านดนตรีที่แต่เดิมได้เรียนรู้ควบคู่ไปกับชีวิตประจำวันคือติดตามครูผู้ถ่ายทอดวิชาไปทุกที่ที่มีการแสดง ฝึกฝนอย่างจริงจัง ปัจจุบันการทำกิจกรรมตามประเพณีกลายเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ดังนั้นบรรยากาศ

และกระบวนการเรียนรู้จึงเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง การพบปะกันระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชนจะมีช่วงเวลาจำกัด เฉพาะตอนเย็นหลังเลิกเรียนหรือช่วงวันหยุดเท่านั้น ทำให้เกิดระยะห่างของการส่งผ่านภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นใหม่มากขึ้นทุกขณะ และความใส่ใจต่อการสืบทอดทางวัฒนธรรมจึงลดน้อยลงไปด้วยเมื่อเทียบกับในอดีต

5. แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางดนตรี

สามารถสรุปประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ สมาชิก ประกอบด้วย ประธานและทีมงานที่ช่วยประสานงานด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต่อยอดมาจากการจัดตั้งเครือข่ายชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย โดยมีการตั้งกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ กลุ่มชาติพันธุ์ไทจีน และกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ โดยมีเยาวชนเป็นแกนนำ และมีผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสในชุมชน ตลอดจนชาวบ้านทั่วไป เป็นที่ปรึกษา และมีการประชุมเพื่อปรึกษางานกิจกรรม

2. ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายในการสนับสนุนสร้างบ้านชาติพันธุ์ให้แต่ละกลุ่มได้มีพื้นที่เผยแพร่ความรู้ทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการบันทึกเสียงบทเพลงของแต่ละกลุ่มไว้เป็นข้อมูลเสียง เพื่อเป็นการขยายผลด้านดนตรีต่อไป

นอกจากนี้ ข้อค้นพบจากการเสวนาร่วมกันกับกลุ่มนักดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์และนักวิชาการท้องถิ่น พบว่า ควร

ดำเนินการเพิ่มเติม ดังนี้ (ก) ควรมีการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง เช่น การจัดแสดงบอร์ดให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมของกลุ่มอย่างถาวร หรือมีการจัดกลุ่มทางเฟสบุ๊ค หรือเว็บไซต์แนะนำกลุ่ม (ข) ควรมีการส่งเสริมการแสดงทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนโดยทั่วไป เช่น

เครื่องดนตรีประเภทกลองของลาหู่

การแสดงในงานมหกรรม
ดอกไม้นานาชาติซึ่งจัดโดย
อบต.เชิงทราย (ค)ควรมีการ
บันทึกบทเพลง และทำเป็น
เอกสารให้ความรู้ประกอบ
(ง) ควรเสริมสร้างความรู้
ด้านวัฒนธรรมที่ถูกต้องตาม
ประเพณีให้กับเยาวชนอย่าง
ทั่วถึง เช่น การจัดอบรม
ระยะสั้นโดยชุมชนเอง (จ)
ควรมีการจัดชั่วโมงเรียน
ปฏิบัติเครื่องดนตรี หรือขับ
ร้องดนตรีชาติพันธุ์ให้กับ
นักเรียนในโรงเรียนที่มี
เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ศึกษาอยู่

ช่างขับลื้อ และปี่ กำลังแสดงการขับลื้อในงานไหว้ครูสำนักสงฆ์ อำเภอแม่สาย

การนำไปใช้ประโยชน์

1. ขยายผลการศึกษาสู่สาธารณะ หน่วยงานที่สามารถ
นำข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ไปขยายผล ได้แก่
กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรม
ทรัพย์สินทางปัญญา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เครือข่าย
ชาติพันธุ์ในประเทศ มหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอน
หลักสูตรดนตรี มานุษยวิทยา ชาติพันธุ์วิทยา ตลอดจนผู้ที่
สนใจศึกษาทางด้านดนตรีชาติพันธุ์วิทยาทั่วไป

2. ผลการวิจัยเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญและมีคุณค่ายิ่ง
ต่อการศึกษาด้านสังคม ศิลปะ วัฒนธรรม ของชาติพันธุ์
ไทเขิน ไทลื้อและลาหู่ เนื่องจากดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์
เป็นดนตรีที่มาจิติวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์ มีเนื้อหาที่
ถ่ายทอดมาจากวิถีชีวิตของผู้คน ส่วนนักดนตรีที่บรรเลง
เพลงก็มีแหล่งที่มาจากที่ต่างๆ การแสดงดนตรีจึงเป็นการ
รำลึก และส่งผ่านเรื่องราว บรรยายกาศเก่าๆ และถ่ายทอด
มาให้ผู้คนในปัจจุบันได้รับรู้ เปรียบเสมือนประวัติศาสตร์
ที่มีชีวิตโดยเฉพาะการแสดงการขับลื้อเป็นวัฒนธรรมด้าน
ดนตรีที่ชาวไทลื้อมีความภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง นอกจากภาษา
การขับที่เป็นสำเนียงลื้อของภูมิภาคต่างๆ แล้วเนื้อหาของ
บทขับ หรือคร่าว ยังสามารถใช้เป็นการบอกเล่าเรื่องราว
ความเป็นมาของไทลื้อได้อย่างชัดเจน

การเล่นดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์มีความคล้ายคลึงกัน
กับรูปแบบการสืบทอดของดนตรีในลักษณะพื้นบ้าน กล่าว

คือ ดนตรีเหล่านี้จะไม่มี การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
ถ่ายทอดกันโดยการบอกเล่า “มุขปาฐะ” ผู้ที่จะสืบทอดได้
ต้องเป็นผู้มีใจรักในดนตรีนั้นๆ อย่างจริงจัง และมีความ
มานะขยันฝึกซ้อมเพื่อให้ความสามารถในการบรรเลง
หรือขับร้องนั้นได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การที่ผู้วิจัยนำผลการ
ศึกษาค้นคว้ามาบันทึกไว้ในรูปแบบแถบบันทึกเสียง และ
วีดิทัศน์ เพื่อเก็บไว้เป็นทรัพย์สินทางภูมิปัญญาของชาติให้
คงอยู่อย่างถาวร เป็นรูปธรรม และเป็นส่วนหนึ่งในการ
ขยายการศึกษาด้านดนตรีชาติพันธุ์วิทยาของชาติต่อไป

3. ความตั้งใจของนักดนตรีที่สามารถด้านกระแสด
ดนตรีสมัยใหม่ แม้จะไม่ได้ รับความสนใจจากกลุ่มผู้ฟัง
เหมือนดนตรีประเภทอื่น อีกทั้งยังต้องดิ้นรนเรื่องปัญหา
รายได้ไม่พอเพียง การอนุรักษ์ครั้งนี้ช่วยสร้างความตื่นตัว
ให้กับชุมชน การมีเยาวชนเข้าร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมจึงมี
โอกาสได้เรียนรู้ ฝึกทักษะด้านดนตรีจากชุมชนของตน จน
ทำให้เกิดความรักและหวงแหนวัฒนธรรมและจะส่งเสริม
ให้มีการสืบทอดต่อไป

อภิปรายผล

1. ปัจจัยที่ช่วยสร้างความคิดในการสร้างสรรค์
ภูมิปัญญา ได้แก่ การนำแนวคิดในด้านขนบธรรมเนียม
ประเพณีทางวัฒนธรรมของตนมาเผยแพร่ ปัจจัยในด้านการ
ดำเนินวิถีชีวิตตามประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจาก
บรรพบุรุษ แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นกิจกรรมรื่นเริงทาง

ดนตรี การที่มีการนำเสนอดนตรีที่ถ่ายทอดมาจากวิถีชีวิต และเรื่องราวของผู้คนนั้น เป็นดนตรีที่มาจากจิตวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์

2. สภาพของนักดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ ในปัจจุบันเป็นสภาพของสังคมคนเมือง กล่าวคือมีการออกไปทำงานในตอนเช้า หลังจากเลิกงานในช่วงเย็นในบางครั้งอาจมีการรวมกลุ่มกันฝึกซ้อมดนตรี หรือพูดคุยถึงเรื่องกิจกรรมทั่วไป หากเป็นช่วงที่ไม่มีเทศกาลใดใด นักดนตรีส่วนใหญ่ก็จะใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวตามปกติ การประกอบอาชีพหลัก ที่พบโดยมากเป็นอาชีพรับจ้างทั่วไป สภาพสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนไปจากเดิม ผู้คนทุกคนต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว และทุกคนล้วนแล้วแต่ต้องการปัจจัยขั้นพื้นฐานที่เพิ่มมากขึ้น จึงทำการบ่มเพาะความงามทางจิตใจลดน้อยลงไป เป็นการทำงานเพื่อหาเงินให้ได้ให้พอกับค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น

3. บทบาทของดนตรีในเชิงอนุรักษ์ทางสังคม เนื้อหาสาระของดนตรีกล่าวถึงเรื่องกิจกรรมทางวัฒนธรรมของตนที่ปรากฏ ส่วนการแสดงประกอบก็มีการแต่งตัวในชุดพื้นเมืองดั้งเดิม แต่จะมีการประยุกต์รูปทรงบางตามสมัยนิยม แต่ยังคงมีการอนุรักษ์รูปแบบการแสดง ภาษา การแต่งกาย และบริบทพร้อมต่างๆ ไว้ได้อย่างดีงามแม้ว่าเทศบาลตำบลบ้านคู จะมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในแต่แท้ที่จริงแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ต่างอพยพมาจากที่อื่นๆ แล้วมาจับจองพื้นที่สร้างบ้านเรือน หรือเช่าบ้านอยู่ แต่เขายังคงมีการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมรากเหง้าของตนเสมอ

4. วัฒนธรรมทางดนตรีที่ปรากฏในพื้นที่ อาจไม่หลากหลายเหมือนในอดีต เนื่องจากการขาดแคลนเครื่องดนตรีการขาดนักดนตรีที่มีความสามารถเฉพาะทางในเครื่องดนตรี นั้นๆ รวมทั้งการปรับตัวเข้าหาวัฒนธรรมในสังคมเมืองจะมีการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมเดิมกับวัฒนธรรมใหม่ที่เป็นปัจจุบันเข้าไปด้วยกัน เนื่องจากเทศบาลบ้านคู มีผู้นอนอาศัยอยู่มาก และมีมหาวิทยาลัยตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ เป็นชุมชนที่มีประชากรหนาแน่น และมาจากหลากหลายพื้นที่ ดังนั้นการนำเอาวัฒนธรรมจากท้องถิ่นอื่นเข้ามาผสมจึงสามารถเกิดขึ้นได้ หากไม่มีการอนุรักษ์รูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้

5. การสืบทอดทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ประสบปัญหาเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากขาดการสืบทอดที่เป็นระบบและต่อเนื่องจริงจัง สาเหตุอาจเนื่องมาจากสภาพความเป็นอยู่ที่

ตั้งอยู่ในย่านชุมชนเมือง ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจ สังคม ที่ต้องต่อสู้ทำมาหากินหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวมากกว่า การใช้เวลามาศึกษาและฝึกซ้อมดนตรี ซึ่งนอกจากจะมีเวลาจำกัดแล้ว การฝึกฝนที่ต้องใช้ความพยายาม อดทน จึงถือเป็นด้านพิสูจน์ความพยายามของผู้ฝึกฝนดนตรีเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการสืบทอดของดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มี การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ถ่ายทอดกันโดยการบอกเล่า “มุขปาฐะ” ดังนั้น ผู้ที่จะสืบทอดได้ต้องเป็นผู้มีใจรัก และให้เวลาในฝึกซ้อมอย่างจริงจัง จึงจะประสบความสำเร็จ

6. แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่เทศบาลบ้านคู เพื่อให้คงอยู่ เป็นมรดก สืบทอดต่อๆ กันไป ควรมีการดำเนินการจัดหาเวที แสดง เพื่อเผยแพร่ศิลปะ ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตเทศบาลบ้านอย่างสม่ำเสมอ และเป็นรูปธรรม และมีการจัดการเรียนการสอนองค์ความรู้ด้านดนตรีชาติพันธุ์ ให้แก่เยาวชนในท้องถิ่น ให้ได้เรียนรู้ ถึงภูมิปัญญาที่มีอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนให้เยาวชนกลุ่มดังกล่าวได้ปฏิบัติ อย่างสม่ำเสมอเช่นกัน การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นการ ช่วยสร้างความตื่นตัวในกับชุมชนได้มีความเคลื่อนไหว และจะเชื่อมโยงต่อไปถึงเยาวชนที่ได้เห็น ได้เรียนรู้ ศิลปะ ภูมิปัญญาจากชุมชนของตน จนทำให้เกิดความรักและห่วง แห่นในวัฒนธรรมของตนและจะส่งเสริมให้มีการสืบทอด ต่อๆ กันไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในพื้นที่อื่นๆ
 2. ควรมีการขอมูลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างจริงจัง
 3. ควรมีการนำบทเพลงที่ได้จากงานวิจัยไปอัด บันทึกเสียงในระบบที่ได้มาตรฐาน และเผยแพร่ในวงกว้าง
- ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยด้านเครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อื่นๆ
2. ควรมีการนำผลงานวิจัยนี้ ไปขยายผลในวงกว้าง เพื่อพัฒนาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยทางดนตรี ชาติพันธุ์ในวงกว้าง

คณะผู้วิจัย

1. นายอดิเรก เกตุพระจันทร์	นักวิจัย
2. นางสาวนัตรวลี ทองคำ	นักวิจัย
3. นางสาวกัลยาณี สายสุข	นักวิจัย

แหล่งเงินทุน : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมศักดิ์ พิภูสริ. 2548. **วิธีการศึกษาดนตรีพื้นบ้าน**. ในดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 26. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่. หน้า 87-96.
- ช้างต้น ภูษธร ณ อุทธยา. 2544. **ฝูหลู แคนน้ำเต้าของชาวลีซุ : กรณีศึกษากันต๊อยล้าน ตำบลลาวี อำเภอสรวย จังหวัดเชียงราย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณรงค์ชัย ปิฎกธวัช. 2538. **มานุษยดนตรีวิทยา ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้**. วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.
- ธิตินพล กันตังวศ์. 2546. **กรณีศึกษาลักษณะทำนองปี่ขับลือ บ้านนายาง เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิรุตร์ แก้วหล้า. 2554. **ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในเขตพื้นที่โครงการหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นิสาธร กองมงคล. 2549. **ขับลือ: กรณีศึกษาในอำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. 2551. **30 ชาติในเชียงราย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. สำนักพิมพ์สยาม. กรุงเทพฯ.
- ปัญญา รุ่งเรือง. 2546. **หลักวิชามานุษยดุริยางควิทยา**. ภาควิชาศิลปนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปรานี วงษ์เทศ. 2525. **พื้นบ้าน พื้นเมือง**. สำนักพิมพ์เจ้าพระยา. กรุงเทพฯ.
- สุกรี เจริญสุข. 2530. **ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethno-musicology)**. ถนนดนตรี, 1 (12), 38-41.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล และโยชิยูกิ มาซุฮารุ. 2545. **การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท**. ใน หนังสือรวมผลงานจากการประชุมนานาชาติ “ไทศึกษา”.
- อนรรฆ จรรย์ยานนท์. 2548. **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์**. วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Kunts, Jaap. 1950. **Musicologica**. A case Study of the Nature of Ethno-Musicology. Edited 1975.
- List, George. 1974. **The Reliability of Transcription**. An Article in Ethnomusicology. Copy.
- Merriam, Alan P. 1964. **The Antropology of Music**. Difinition of Comparatiave Musicology and Ethnomusicology. Copy.
- ข้อมูลออนไลน์ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.). http://www.thaiwisdom.org/p_pum/center_pum/c_pumb.htm

บทปริทัศน์

ภูมิปัญญาคนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจีน ไทลื้อ และลาหู่
ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านคู้ จังหวัดเชียงราย
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สินธุ์ สโรบล
วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เมื่อก้าวถึง “ภูมิปัญญา” (Wisdom) มักจะเข้าใจในความหมายที่ว่า ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ที่หลายครั้งเป็นกระบวนการกล่อมเกลารหัสหรือขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) อันเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้

อย่างไรก็ตาม “ภูมิปัญญา” อาจหมายรวมถึง ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาเล่าเรียน การที่ชาวไร่รู้จักวิธีทำนา การไถนา การเอาควายมาใช้ในการไถนา การรู้จักนวดข้าวโดยใช้ควาย รู้จักสานกระบุง ตะกร้า เอาไม้ไผ่มาทำเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักวิชาการทางด้านท้องถิ่นศึกษามักถือกันว่า “ภูมิปัญญา” เป็นผลึกขององค์ความรู้ที่มีกระบวนการสั่งสม สืบทอด กลั่นกรอง กับมายาวนาน มีที่มาหลากหลาย แต่ได้ประสบประสานกันจนเป็นเหลี่ยมกรณีที่จรัสแสงคงทนและท้าทายตลอดกาลเวลา ความรู้อาจจะไม่ได้เป็นเอกภาพ แต่ภูมิปัญญาจัดว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่เฉพาะถิ่น ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า “ภูมิปัญญา” เป็นองค์ความรู้และเป็นการเชื่อที่เป็นความสามารถของคนในท้องถิ่น อันเกิดจากกระบวนการสั่งสม ประสบการณ์และการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลา ยาวนานอาจเป็นนับหลายร้อยปีและมีลักษณะเป็น

องค์รวม รวมทั้งมีคุณค่าทางวัฒนธรรมอีกด้วย

เป็นที่น่าสนใจว่าบทบาทของ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ในอดีตนั้น กล่าวกันว่าเป็นปฏิบัติการของชาวบ้านที่เกิดจากประสบการณ์ในการแก้ปัญหาแต่ละเรื่อง โดยสอดคล้องกับประสบการณ์และสภาพแวดล้อมในสถานะที่มีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันไป ทั้งนี้เป้าหมายที่สำคัญก็คือการใช้แก้ไขปัญหาเฉพาะด้านและอาศัยศักยภาพที่มีอยู่โดยชาวบ้านคิดเอง รวมทั้งเป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิตซ้ำของความรู้ที่เป็นของชาวบ้านและผ่านปฏิบัติการมาแล้วอย่างโชกโชน จนถือเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าภูมิปัญญาในด้านต่างๆของชาวบ้าน เป็นความรู้ที่ปฏิบัติได้อย่างมีพลังและมีความสำคัญยิ่งในการช่วยให้ชาวบ้านมีชีวิตอยู่รอดและสืบทอดอย่างเป็นโครงสร้างความรู้ที่มีหลักการ มีเหตุ มีผลในตัวเอง

ด้วยเหตุดังนั้น “ดนตรี” จึงถือว่าเป็นปฏิบัติการของภูมิปัญญาด้านสุนทรียศาสตร์ที่ชาวบ้านได้บรรจงสร้างสรรค์ออกมาหลายร้อยหลายพันปี โดยสอดคล้องกับประสบการณ์และสภาพแวดล้อมในสถานะที่มีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันไปตามกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทจีน ไทลื้อ ไทยอง ไทอาหม ลาหู่ ลีซู ม้ง เมี่ยน ไทดำ หรือแม้กระทั่งกลุ่มชาติพันธุ์เลานแต่น ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อย่างไรก็ตาม หากเราพิจารณาพิเคราะห์อย่างจริงจังแล้ว ก็จะเห็นถึงความหลากหลายของความรู้ชีวิตชีวาของผู้คน การแต่งแต้มสีสันตามทำนองของวัฒนธรรม รวมทั้งสภาพแวดล้อมในสถานะที่มีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะของ

กลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ สิ่งเหล่านี้จะพบเห็นได้จากงานวิจัยของอาจารย์อ้ออาจ อินทนิเวศและคณะ ที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “ภูมิปัญญาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อ และลาหู่ ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านดู่ จังหวัดเชียงราย” งานวิจัยชิ้นนี้ได้สะท้อนให้เราเห็นถึงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อและลาหู่ ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านดู่ จังหวัดเชียงราย และด้วยความเหนียวแน่นและกลมเกลียวของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จึงทำให้ “ภูมิปัญญาด้านดนตรี” ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อและลาหู่ ยังคงทำหน้าที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จาก ผลงานวิจัยที่สะท้อนออกมาในรูปของกิจกรรมตามปฏิทินสิบสองเดือนของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจมากกว่างานวิจัยรวมทั้งสิ่งที่เป็ข้อกังวลและเป็นสิ่งที่ท้าทายในยุคสังคมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ของสังคมทางภาค

เหนือของไทยก็คือ “ภูมิปัญญาด้านดนตรี” ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อและลาหู่ จะยังคงทำหน้าที่ในกระบวนการกล่อมเกลารหรือขัดเกลาทงสังคม (Socialization) ได้นานอีกเพียงเท่าใด คนรุ่นใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อและลาหู่ หรือกลุ่มชาติพันธุ์ ไทยอง ไทอาหม ลีซู ม้ง เมี่ยน ไทดำ รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์แลนเตน ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่สืบทอดภูมิปัญญาดนตรีมาจากบรรพชนในสาธารณรัฐประชาชนจีน จะสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นเสมือนหนึ่งในหน้าที่และความท้าทายของนักวิจัยในสาขาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomusicology) ที่จะหาวิธีการกระบวนการ ปฏิบัติการและรูปธรรมให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์ได้สืบทอด “ภูมิปัญญาดนตรี” จากรุ่นสู่รุ่นต่อไป จนกว่าจะกลายพันธุ์เป็นดนตรีสมัยใหม่ แล้วปล่อยให้ “ภูมิปัญญาดนตรี” ของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองเป็นเพียงตำนานขบขันเล่าให้ลูกหลานฟังเท่านั้น